

♪ [PRZECIĄGŁY DŹWIĘK]

LEKTOR: Audycje kulturalne – w dobrym tonie.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Dzień dobry państwu. Witam serdecznie w kolejnej audycji – w Audycjach Kulturalnych – w cyklu Abecadło Kordegardy. Ja nazywam się Kacper Andruszczak i dzisiaj poprowadzę audycję o ludowości. Jesteśmy na literze L – „L jak ludowość” i dzisiaj moim gościem jest Mariusz Żwierko – edukator, animator, pracownik Działu Edukacji Kulturalnej w Narodowym Centrum Kultury.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Dzień dobry, witam serdecznie.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Dzień dobry, witam ciebie serdecznie, Mariusz, w naszym kolejnym odcinku. Mariusz, ty z ludowością jesteś dosyć związany. To, że cię zaprosiliśmy do tego odcinka, nie jest tutaj przypadkowe.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Zgadza się, nie jest to przypadek i tak, ludowość – myślę, że do... jeszcze do tej definicji przejdziemy, prawda? Natomiast mogę powiedzieć, że z ludowością jestem związany od dziecka do dziś, czyli ponad dwadzieścia pięć lat zajmuję się tak zwaną ludowością. Prowadzę... obecnie prowadzę w Warszawie swój zespół taneczny „Woda na młyn”, który jest takim tworem artystycznym, czerpiącym z folkloru, z tradycji dziedzictwa, przekładającym to na język współczesny. Prowadziłem też i prowadzę zespół folklorystyczny w Białymstoku „Kurpie Zielone”, którego byłem kierownikiem artystycznym. Jestem wychowankiem zespołów folklorystycznych, no i właściwie moja, mówiąc kolokwialnie, zajawka na... na ludowość zaczęła się, gdy miałem dwanaście lat właśnie w Zespole Pieśni i Tańca w Grajewie, a potem to się przerodziło w większe zainteresowanie, potem studia, w pracę zawodową i w różne projekty.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Mariusz, zrobiłeś takie badanie w swoich social mediach, gdzie zapytałeś...**

MARIUSZ ŻWIERKO: Tak, zrobiłem badanie.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Zrobiłeś badanie, gdzie zapytałeś właśnie o to hasło ludowości. I co w tym badaniu ci wyszło? Z czym jednak ludziom się kojarzy?**

MARIUSZ ŻWIERKO: Mam specyficzną grupę znajomych na Facebooku. Dużo osób robi to, co ja w życiu, poza swoimi pracami codziennymi, zawodowymi.

KACPER ANDRUSZCZAK: **A, to takie nie fair to badanie.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Ale wiesz co, fair, nie fair, no jest, po prostu powstała grupa zawężona, czyli zgodnie z założeniami badań jakościowych. Po prostu jakby skierowane było to do wielu osób, których mam wśród znajomych, ale faktycznie była to grupa docelowa większa, ale odpowiadały zazwyczaj osoby, które w jakiś sposób są z... są na co dzień związane z tak zwaną ludowością.

KACPER ANDRUSZCZAK: **I co tam ci wyszło?**

MARIUSZ ŻWIERKO: No, wiesz co, bardzo ciekawe rzeczy. To było jakby po to, żeby sprawdzić, jak ludzie, tak jak powiedziałem, rozumieją samo słowo ludowość i czy nie stawiają między ludowością a ludowy znaku równości, bo to też trzeba rozróżnić. No i na przykład mam takie wypowiedzi anonimowe, podam anonimowe, na przykład: „Dla mnie ludowość to coś, co nie ma autora” – to jedna wypowiedź. „Zjawisko relacji międzyludzkich w oparciu o przynależność społeczną oraz ich lokalizację” – no to dość skomplikowane. Pewnie chodziłoby tu o to... o tę, o tę wspólnotowość, prawda? Czyli tworzenie jakiejś wspólnoty, opartej na podobnych potrzebach czy gustach, bo w przypadku nawet zespołów folklorystycznych, powiedzmy, mówimy też o wspólnocie, która jest złożona z ludzi zainteresowanych daną estetyką, w tym przypadku folklorystyczną. Ludowość, dalej: „Czerpanie z motywów ludowych – czytaj – charakterystycznych dla mieszkańców wsi i tworzenie nowej jakości, czyli ludowość nie równa się kultura ludowa”. I właśnie to jest zazwyczaj...

KACPER ANDRUSZCZAK: **Pułapka, w którą wpadamy, tak.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Wpadamy, tak. I to też się pojawia w opracowaniach naukowych, chociaż ta definicja ludowości była na wiele sposobów już redefiniowana. Natomiast jakby takim głównym założeniem jest to, że ludowość to nie jest sztuka ludowa. Ostatnio ruszyła też świetna książka pani Ewy Klekot, która porusza w ogóle problem sztuki ludowej, czym w ogóle jest sztuka ludowa, bo tak naprawdę dla mieszkańców dawnej wsi to, co oni tworzyli, nie było sztuką ludową. To było ich twórczością, to było ich. Natomiast hasło „sztuka ludowa” zostało narzucone z zewnątrz i to, co było robione nie na potrzeby tych ludzi na wsi, tylko to, co ludzie na wsi robili na potrzeby ludzi z miasta, było sztuką ludową i często te produkty, tak trzeba to nazwać, ludowe, czyli pochodzące ze wsi, były kompletnie inne od tych, jakich używano faktycznie na co dzień na wsi. One były dla miasta, dla klienta z miasta. I to, co nam się kojarzy ze sztuką ludową, czyli ten styl może cepeliowski, folklorystyczny, to jest właśnie w cudzysłowie sztuka ludowa, a właściwie jest to ludowość tak naprawdę.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Bardzo skomplikowane.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Bardzo skomplikowane i...

KACPER ANDRUSZCZAK: **Bardzo skomplikowane. No a w takim razie no to jeszcze dalej idźmy. No to w takim razie kim w tym układzie, w tym zamkniętym układzie kim jest artysta ludowy?**

MARIUSZ ŻWIERKO: Kim jest artysta ludowy albo kto jest artystą ludowym?

KACPER ANDRUSZCZAK: **Albo kto jest artystą ludowym?**

MARIUSZ ŻWIERKO: Ciężko na to pytanie dzisiaj odpowiedzieć. Pierwsza myśl, która jest, to jest ktoś, kto mieszka na wsi, tak? I tworzy sztukę tak zwaną ludową, czyli...

KACPER ANDRUSZCZAK: **No tak bym powiedział.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Tak, proste. Ktoś, kto mieszka na wsi, tworzy sztukę ludową, ale mamy tutaj w takim razie wyjaśnienie nieznane przez nieznane, czyli ludowy artysta tworzy sztukę ludową, proste. Powiem tak. Rozwiązań czy propozycji definicji tego artysty ludowego jest też kilka. Tak jak już powiedziałem, może być to osoba, która jest faktycznie osobą mieszkającą na wsi, która jest wychowana na wsi w kulturze tradycyjnej, tylko teraz... czy jest, czy była? Bo teraz nie istnieje... nie żyjemy w kulturze tradycyjnej. My żyjemy w kulturze posttradycyjnej. Natomiast ważne jest u niektórych badaczy to, czy dany twórca jest związany z... ze wsią albo z daną społecznością.

KACPER ANDRUSZCZAK: **No ok, ale jeżeli, tak jak...**

MARIUSZ ŻWIERKO: Prawda? I jak tworzy.

KACPER ANDRUSZCZAK: **...jak mieliśmy wystawę Maxima Osipova w Kordegardzie jeszcze w tym roku, który malował swoje obrazy na... na dywanach...**

MARIUSZ ŻWIERKO: Tak, tak.

KACPER ANDRUSZCZAK: **...łączył metodę, motywy, które są charakterystyczne dla kultury Wschodu, dla Białorusi.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Typowe malarstwo dywanowe, prawda?

KACPER ANDRUSZCZAK: **Tak, typowe malarstwo...**

MARIUSZ ŻWIERKO: Ludowe.

KACPER ANDRUSZCZAK: **...i ludowe łączył z popkulturowymi, ikonicznymi dziełami. Łączył to i tak powstają jego prace.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Zgadza się.

KACPER ANDRUSZCZAK: **No i czy on jest artystą ludowym?**

MARIUSZ ŻWIERKO: Ostatnio o tym myślałem, nie, nie tylko o tym malarzu, ale też o mojej koleżance, która mieszka w Białymstoku i wyszywa tradycyjnie. I pomyślałem sobie: „Czy ona jest artystką ludową, czy nie?”. Poniekąd jest, bo tworzy w czystej formie, ale... ale nie mieszka na wsi, mieszka w mieście, natomiast tworzy sztukę ludową, rękodzieło tradycyjne, nieskażone niczym.

KACPER ANDRUSZCZAK: **No a... a tak modne, dzisiaj popularne makramy to jest sztuka ludowa?**

MARIUSZ ŻWIERKO: Można tak powiedzieć, można podciągnąć pod rękodzieło bardziej, a to, czy jest ludowe, sama kategoria ludowego, czy jest to nawiązanie do dawnej tradycji...

KACPER ANDRUSZCZAK: **No tak, tak.**

MARIUSZ ŻWIERKO: ...czy jest nowe. Jest do dawnej, ale może z innych regionów czy z innych społeczności. Ale wracając jeszcze do... do Osipova. Jego malarstwo, on sam może być uznawany za artystę ludowego, bo są też takie definicje, że artystą ludowym jest ktoś, kto niekoniecznie mieszka w społeczności tej tradycyjnej, gdzie mieszkał, ale świadomie i wykorzystuje dane techniki sztuki ludowej, więc nawet mieszkając w mieście, ale tworząc sztukę w czystej formie ludową, możemy takiego artystę nazwać artystą ludowym. Możemy. Ja jestem tutaj jeszcze taki niepokodzony z tym, czy to jest faktycznie artysta ludowy, ale gdyby na przykład artystę ludowego, tak jak Prymaczenko, wywieźć z jej wsi, spod Kijowa i kazać jej mieszkać na... w Kijowie, to czy ona już traci status artysty ludowego? No nie, mieszka tylko teraz w Kijowie, ale dalej tworzy, tak jak tworzyła, chyba że by się zmieniła.

KACPER ANDRUSZCZAK: **No ale chyba, chyba dziedzictwo tutaj też jest ważne.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Tak.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Wspominasz o Marii Prymaczenko też nie bez powodu, bo też mieliśmy wystawę...**

MARIUSZ ŻWIERKO: Nie bez powodu.

KACPER ANDRUSZCZAK: **...na dziedzińcu. Później, wpierw przed Kordegardą. Galerią Narodowego Centrum Kultury.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Tak jest.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Więc ta... ta wystawa też towarzyszyła działaniom Kordegardy w tym roku. Mariusz, no ok, bardzo, bardzo skomplikowane tutaj.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Jest to wszystko skomplikowane bardzo, no bo taka Prymaczenko – jak nazwać jej sztukę? Ludową, naiwną, prymitywną?

KACPER ANDRUSZCZAK: **No wszystko razem.**

MARIUSZ ŻWIERKO: A niektórzy powiedzą, że ani naiwna, ani prymitywna, chociaż Picasso się tak zachwycił, prawda, jej dziełami, ale gdyby nie wiedział, że to... to co ona namalowała, jest tejże pani – skromnej, ludowej artystki, to by myślał, że... że to są właśnie dzieła prymitywistów...

KACPER ANDRUSZCZAK: **No tak, zdecydowanie.**

MARIUSZ ŻWIERKO: ...i wielkich malarzy, bo i technika, i tematyka, i inspiracje, które są, którymi się kierował ten artysta, są bardzo uniwersalne, a okazuje się, że to namalowała zwykła kobieta.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Lokalna artystka.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Tak jak i, prawda, Nikifor, którego też ciężko tutaj zakwalifikować, czy jest artystą ludowym, bo nie mieszkał na wsi, tylko tworzył w Krynicy, ale tworzył codziennie i czy to sztuka naiwna, czy prymitywna, bardziej idziemy w kierunku prymitywizmu u niego, ale pokazywał to, co go otacza.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Wydaje mi się, że ten temat folkloru, temat ludowości bardzo powrócił w ostatnich latach. To stało się bardzo widoczne na okładkach pism, w muzyce, nawet takiej muzyce współczesnej, która odwołuje się brzmieniami czy na przykład wykorzystaniem chórów regionalnych, aby wprowadzić konkretne przeżycie czy konkretny klimat. Mam taką hipotezę, że jesteśmy w momencie, kiedy nastąpiła taka moda na ludowość albo moda na folklor.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Mhm. Moda na folklor, moda na ludowość – jest to hasło, które się pojawia w każdej dekadzie chyba, w związku z tym ja bym polemizował, że mamy teraz modę na ludowość, bo w moim odczuciu... bo też z moich obserwacji wynikałoby, że tak to zainteresowanie folklorem, przejawiające się w ludowości właśnie, ono było obecne cały czas. Natomiast w ostatnich, myślę, że dwudziestu latach ten... to kierowanie się do... do elementów lokalnych, rozumianych jako elementy ludowe, jest coraz większe i też ma... przybiera różne formy – od form takich czysto tradycyjnych, czyli no na przykład mamy potańcówki tańców tradycyjnych, które są wykonywane w formach niezmiennych, niestylizowanych tak zwanych. Nawet sam nurt muzyki folk, chociaż też już on się nie nazywa folkiem, tylko muzyką tradycyjną i folk się bardzo podzielił, bo te... te gałęzie muzyki inspirowanej muzyką tradycyjną też są bardzo różnorodne, czego przykładem są jakby same zespoły startujące w... w konkursie „Nowa Tradycja”, w konkursie Polskiego Radia. Samo podejście do tańca ludowego się też zmieniło. Nie jest to już teraz taniec głównie sceniczny, bo jak ja wychowałem się w zespołach scenicznych, czyli zespołach folklorystycznych, zajmujących się folklorem, nie folklorem, czyli takim przeniesieniem, tak jak powiedziałem wcześniej, folkloru tu muzycznego i tanecznego na scenę czy w inny kontekst kulturowy, społeczno-kulturowy. Natomiast w ostatnich latach równolegle rozwija się folklor użytkowy, folklor użytkowy, tradycyjny, dawny folklor użytkowy, prawda? Czyli ludzie tańczą oberki, wiwaty, powolniaki na imprezach w mieście, ale ciekawe jest to, że te... te nawroty do folkloru wiejskiego odbywają się głównie w miastach.

KACPER ANDRUSZCZAK: **No właśnie. I tutaj moje pytanie: czy to jest wciąż autentyczne, czy raczej zapożyczone, zapośredniczone, jednak krzywdzące dla... dla danej kultury?**

MARIUSZ ŻWIERKO: Krzywdzące jest wtedy, kiedy zachodzi coś takiego, co się ładnie nazywa przywłaszczeniem kulturowym. Jeżeli wykorzystujemy jakiś element kultury nie naszej, zazwyczaj są to kultury mniejszościowe i nie mamy na to zgody, i robimy to w sposób właśnie bez pozwolenia, i w sposób taki, że podpisujemy się, że to jest nasze, prawda?

KACPER ANDRUSZCZAK: **No to czyli kultura ludowa, jak rozumiem, właśnie w podobny sposób, czy kultura folklorystyczna, jak zaznaczałeś, jest w podobny sposób wykorzystywana.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Ówczesne wykorzystywanie elementów ludowych czy w ogóle folkloru może mieć różne cele i cele polityczne przy okazji różnych spotkań, wieców, prawda? Zespoły w strojach ludowych się prezentują, pokazując lokalność oraz piękną naszą Polskę całą, jak to śpiewało się w piosence, prawda? Natomiast te... te współczesne różne podejścia, o których mówiliśmy, ich różnorodność, świadczą też, to tak jak mówisz, o większym zainteresowaniu w ostatnich latach (co najmniej dziesięciu, piętnastu) folklorem, ale to zainteresowanie współczesne różni się od poprzednich lat tym, że ludzie próbują znaleźć z tymi elementami tradycji nie zawsze swojej, chociaż coraz więcej ludzi stara się też artystów, powiedzmy, odnoszących się do folkloru, sięgać do... do swoich rodzimych tradycji, nawet jeżeli jest to już im obca tradycja. Ciekawy cytat, że sięgają do... do, do, do swojej tradycji rodzinnej nie poprzez rodziców, tylko za plecami rodziców przez dziadka. Nie ma tej ciągłości, ta ciągłość się teraz wytwarza poprzez właśnie osobisty związek z elementami własnego dziedzictwa. Jest to widoczne bardzo teraz nawet w projektach, które realizują różne ośrodki kultury w Polsce. Sam program EtnoPolska pokazuje różnorodność tematyki i różnorodność podejść. Mamy pluralizm pewien, jeżeli chodzi teraz o poszukiwanie tradycji, o tak zwaną ludowość. W większości przypadków jest to odwoływanie się do dawnej tradycji ludowej i wiejskiej. Zdarzają się też takie świeże, ponowoczesne podejścia, w których ludowość czy folklor rozumiany jest jako sposób życia współczesnych grup etnicznych czy... czy też grup zawodowych albo społeczności lokalnych, małych.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Mariusz, a czy takie zainteresowanie ludowością minie?**

MARIUSZ ŻWIERKO: W moim przypadku pewnie nie, chociaż miałem kiedyś taki lekki kryzys.

KACPER ANDRUSZCZAK: **No ale to u ciebie osobiście.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Tak, osobiście. Osobiście się wszystko poukładało i wciąż kocham ludowość, i folklor, i tradycję. Natomiast ja myślę, że nie minie, obserwując to, co się dzieje w ostatnich latach, ale to zainteresowanie będzie przybierać inną formę, a... a nawet może dwie skrajne. Taką purystyczną, gdzie będzie się bardzo chroniło tej skrzyni z tradycją tej dawnej księgi, bo nawet taki... jest takie porównanie, prawda, że ten folklor czy tradycja to jest taka księga, z której się powinno czytać tak jak z Biblii, nic nie zmieniać. Druga będzie polegała na nawiązywaniu, na wyciąganiu pewnych elementów z tej skrzyni, odczytywaniu pewnych fragmentów z tej księgi, zwanej tradycją. Ale odczytywanie tych zdań na nowo, czyli łączenie przeszłości ze współczesnością, z teraźniejszością i nawiązywanie, i szukanie własnego, osobistego sposobu przeżywania tego, czyli kierowanie się tymi wskazówkami, powiedzmy, czy estetyką, ale przepuszczanie ich przez współczesny, osobisty pryzmat, tak, żeby czuć, że jest to moje i takie nieskamieniałe, że nie udajemy, że żyjemy w dziewiętnastym wieku, bo żyjemy teraz w dwudziestym pierwszym i znajdujemy, tak jak powiedziałem, osobisty związek z dziedzictwem w postaci folkloru czy tradycji.

KACPER ANDRUSZCZAK: **Każdemu tego osobistego związku ze sztuką folkloru, ze sztuką ludową właśnie życzymy. Dzisiaj moim gościem był Mariusz Żwierko. Bardzo dziękuję ci, Mariusz, za rozmowę.**

MARIUSZ ŻWIERKO: Dziękuję bardzo również za zaproszenie i rozmowę o ludowości.

KACPER ANDRUSZCZAK: **O ludowości, tak. To było „L jak ludowość” – Abecadło Kordegardy, Audycje Kulturalne. Kacper Andruszczak, dziękuję bardzo.**

♪ [PRZECIĄGŁY DŹWIĘK]

LEKTOR: Audycje kulturalne – w dobrym tonie.